

Inspel på betänkandet "Livsmedelsberedskap för en ny tid" med fokus på växtskydd och växthälsa

Inspel till SLU:s remissvar på betänkandet Livsmedelsberedskap för en ny tid (SOU 2024:8)

Magnus Karlsson och Anna Berlin, institutionen för skoglig mykologi och växtpatologi, SLU

Generella kommentarer

Utredningen gör en grundlig genomgång av nuläget och ger exempel på aktiviteter för att öka Sveriges beredskap inom den närmsta tiden, så som uppbyggnad av beredskapslager och förberedelse av en lag. Det är bra att remissen inte bara trycker på en eventuell krigssituation, utan också även andra typer av kriser, och då framförallt lyfter in frågan om klimatanpassning i livsmedelsberedskapsfrågan. Generellt läggs stort fokus på livsmedelskedjan, och vi anser att primärproduktionen har en alltför nedtonad roll i texten.

De flesta åtgärder vad gäller växters hälsa (växtskydd, gödsel och relaterade aktiviteter) har idag jordbruksverket ansvar för. Inom växtskydd används termen integrerat växtskydd (*integrated pest management*, IPM), vilket innebär att odlaren behöver överväga alla tillgängliga växtskyddsmetoder och därefter använda lämpliga åtgärder för att motverka utvecklingen av ogräs, sjukdomar och skadegörare för att minimera användningen av växtskyddsmedel och med hjälp av andra former av odlingsmetoder som är ekonomiskt och ekologiskt motiverade, och minskar eller minimerar riskerna för människors hälsa och miljön. IPM betonar odling av en frisk gröda med minsta möjliga störning av jordbruksekosystemen och uppmuntrar naturliga mekanismer för bekämpning av skadegörare. Denna princip är relevant för denna utredning genom att det skapar ett mer robust odlingsystem som minskar behovet av insatsvaror så som växtskyddsmedel, gödselmedel, inklusive fosfor, samt ökar tillgången till en mer diversifierad lokal produktion av råvaror till livsmedelsindustrin. Kemiska bekämpningsmedel för växtskydd används idag främst till bekämpning av ogräs (80 % av sålda pesticider). Behovet av växtskyddsmedel har under de senaste decennierna ökat till följd av en allt intensivare odling. Trenden mot större brukningsenheter med större fält och färre arter i växtföljden ökar sårbarheten både vad gäller föränderligt klimat (väderextremer) och krig och kris (brist på insatsvaror). Att generellt gynna ett mer diversifierat jordbruk skulle öka resiliensen mot krig och andra kriser såsom översvämningar och torka till följd av klimatförändringarna.

Generellt ser vi ett behov av att utöka och fördjupa samarbetet mellan SLU och Jordbruksverket, och andra samhällsaktörer, inom växtproduktion med fokus på växthälsa. Detta skulle öka möjligheten till en tidig identifiering av uppkomna hot och störningar, och möjliggöra en snabbare och effektivare respons. En ökad samverkan mellan SLU och andra samhällsaktörer inom växthälsa kan identifiera nya forskningsbehov och bidra till långsiktig kunskapsförsörjning.

Specifika kommentarer

Kapitel 10 – System för att upptäcka och hantera hot.

Historiskt har biologisk krigsföring inom jordbruket, genom planerade utsläpp av växtpatogener, varit en reell risk. Med ett förändrat klimat så ser vi också en risk för att nya växtsjukdomar kan etablera sig i Sverige. Vi anser därför att Sverige bör öka sin kapacitet för riskbedömning, övervakning och diagnostik av växtpatogener och skadegörare inom jordbruket, exempelvis genom förverkligandet av

ett nationellt referenslaboratorium (kapitel 16.1, sid. 243). Detta kan med fördel förse den föreslagna nationella funktionen med uppgift att tidigt upptäcka hot mot livsmedelsförsörjningen med information. Vidare går digitaliseringen av jordbruket, inklusive växtskyddsåtgärder (robotar, drönare), mycket snabbt vilket kräver en ökad medvetenhet för de risker som det för med sig, t.ex. cyberangrepp. Det kan vara lämpligt att uppmärksamma dessa aspekter för det nationella cybersäkerhetscentret (NCSC, sid. 244).

10.1.4 Förslag om försörjningsanalyser. En utredning har föreslagit att försörjningsanalyser av tillgången på livsmedel bör göras av vissa sektorsansvariga myndigheter. Vi anser att livsmedel från skogen, exempelvis i form av bär och viltkött, inte skall försummas och att Naturvårdsverket kan ha en roll att spela här.

Kapitel 11 – Forskning och innovation.

Vi håller med utredningen om vikten av forskning för en ökad livsmedelsberedskap. Satsning på växtförädlingen är viktigt, men det krävs också mer medel riktat mot odlingssystem, alternativa växtskyddsåtgärder och ökad primärproduktion. Vi kan inte räkna med att primärproducenterna/lantbrukare kan ta det ansvaret själva.

Vetenskapsrådet har ansvar för det nationella programmet om antibiotikaresistens. I linje med vårt tidigare resonemang om en ökad risk för växtpatogener och skadegörare inom jordbruket, vill vi flagga för ett behov av en liknande strategi vad gäller övervakning av pesticidresistens. Redan nu finns resistens hos växtpatogena svampar/algsvampar (svartpricksjuka i vete, bladmögel i potatis), ogräs (renkavle) och insekter (rapsbaggar), vilka potentiellt kan orsaka stor osäkerhet i livsmedelsproduktionen¹. Vi ser ett behov av en mer koordinerad övervakning här, möjligen genom att utöka Jordbruksverkets nuvarande uppdrag.

I beskrivningen av livsmedelsforskning (11.4) ingår i de flesta fall inte primärproduktion av livsmedel. För beskrivningen av huvudsakliga utförare finns potential att tydliggöra SLUs forskning, då den forskning som sker vid universitetet är bredare än vad beskrivningen ger. Detta kan tydliggöras genom att ge exempel (förutom växtförädling) på SLUs forskning som syftar till att stärka primärproduktionen, speciellt med fokus på resilienta odlingssystem.

Kapitel 14 - Tydlig nationell inriktning och samordning

I beskrivningen av analysbehov av särskild forskning (14.1.2) saknas aktörer inom primärproduktion av växter viktiga för livsmedelsberedskap. Vi anser att analysen och initieringen av forskningsbehoven inom området växtproduktion för livsmedelsförsörjning och livsmedelsberedskap bör inkludera Sveriges lantbruksuniversitet, med sektorsansvar, för att stödja Jordbruksverkets arbete (sid. 211).

1